

נשים כותבות – על כתיבה של נשים, ניגון נשים, חתרנות ותיקון עולם

קטעים מתוך עושות סדר – סדר פסח לנשים, מבט מגדר

חגית אקרמן

חגית אקרמן, מנחת קבוצות, בעלת תואר שני בלימודי נשים, מטפלת בדרמה. מנחה בבית המדרש "ניגון נשים" במטה אשר. חיה ביישוב רקפת עם אורי ואמא לשניים.

אחת המטרות הראשונות של יוצרות בית המדרש "ניגון נשים" של המדרשה, הייתה מחויבותן כנשים לנכס לעצמן את התרבות היהודית שבה חוו עצמן כנוכחות-נפקדות. הכנסת מרכיב הכתיבה וביסוסה בסדנאות השונות שנוצרו נבחרה על ידי מובילות התחום כאחת הדרכים המרכזיות להשגת מטרה זו.

לאורך כל ההיסטוריה האנושית הכתיבה נחשבה לטריטוריה גברית. כתיבה של נשים, כמו גם נשים כותבות, היו תופעה נדירה וזניחה שיצרה נורמות ברורות האומרות: כתיבה = אין כניסה לנשים. התנועה הפמיניסטית ראתה בניכוס הכתיבה ע"י נשים דרך מרכזיות לשוויון ותיקון עולם. היא בקשה לערער על הסדר החברתי הגברי הממדר את הנשים מכתיבה ומונע מהן ליצור מסורת של כתיבה נשית בעלת ערך ובעלת השפעה תרבותית. עד אז הנרטיב נכתב מתוך נקודת מבט גברית שייצג גם את הנשים, גם כשדובר על החוויה הנשית. ההשפעה הייתה כל כך עמוקה, שנשים תפסו את הדרתן מעולם זה לסוג של כוח טבע, דהיינו כמהלך טבעי שאין לשנותו. מעניין עוד לראות כי מעט הנשים שהעזו וכתבו הזדהו פעמים רבות עם התרבות הנשית המושקת, ופעלו באופן לא מודע מתוך רצון לרצות את הממסד הספרותי הגברי, תוך ויתור על זהותן ועל קולן האותנטי. הזדהות הנשים עם התרבות המושקת נישלה אותן ממסורת של כתיבה משלהן, תהליך שיצר חוויה מתמשכת של חרדת כתיבה.

הלן סיקסו כותבת על חשיבותה הכתיבה של הנשים כדרך ללקיחת בעלות ואחריות על עולמן:

אדבר על הכתיבה הנשית: על מה שהיא תעשה. על האישה לכתוב את עצמה. על האישה לכתוב על אישה ולהביא את הנשים אל הכתיבה, שממנה הורחקו באלימות כפי שהורחקו מגופן שלהן. מאותן סיבות, תחת אותו חוק, למען מטרה ממיתה. על האישה להיכנס לטקסט - כמו גם לעולם ולהיסטוריה - ביוזמתה הייחודית. אל לו לעבר להמשיך ולהכתיב את העתיד. אינני מכחישה שהשפעות העבר עדיין כאן, אבל אני מסרבת לראות בהן [...] גורל מקובע בלתי ניתן לשינוי [...] לבלבל את הביולוגי עם התרבותי. צריך לחזות מראש עתיד אחר ובדחיפות. כיוון שהרהורים אלה נמצאים באזור הנמצא על סף התגלות, הם נושאים בהכרח את חותם זמן הביניים שאנחנו חיים בו, זה החדש הנובע מהישן, וליתר דיוק החדשה הנובעת מהישן... כיוון שאין מקום שאפשר להציב בו שיח מלבד באדמה קדמונית ויבשה שצריך לבקע [...] להרוס, לשבור, לצפות את הלא-צפוי, להשליך.

סיקסו מזמינה למרד בכתיבה הגברית מתוך תשוקה עזה ליצור שפה נשית אלטרנטיבית, החותרת תחת נורמות כתיבה אלה. היא רואה בניכוס הכתיבה על ידי הנשים ביטוי לכוח ולעוצמה נשית.

כדי להתחיל וליצור מסורת כתיבה נשית, הציעה אדריאנה ריץ' לאחד את האנרגיה היוצרת עם האנרגיה של היחסים המייחדת את הפסיכולוגיה הפמיניסטית. פסיכולוגיה זו מחוברת למסורת כתיבה נשית המצויה ברשת של קשרים וקרבה אישית בין הכותבות השונות, ומזמינה לכתיבה בתוך סביבה של קשרי גומלין, הדדיות ואמפתיה - שהם תנאים בסיסיים לצמיחה נשית.

אחת הטקטיקות הבולטות החותרות תחת נורמות הכתיבה הפטריארכלית ופועלות לשנותן ולפרקן, היא קריאה, פרשנות וכתיבה של מיתוסים מתוך מגמה של פירוקם ויצירתם מחדש. כוחו של המיתוס כסיפור מכונן מקנה לו אוטוריטה דתית, ספרותית וחינוכית, בהיותו תרכיז של ארכיטיפים העוסקים בתשוקות, בחלומות ובמניעים כמוסים. השימוש בהגדרה מיתולוגית מורחבת כולל גם סיפורי עם, אגדות וספרי הקודש. מכאן שחומרים קאנוניים הנושאים חותם פטריארכלי משתנים והופכים כלי קיבול לתפיסות חדשות, אשר מבטלות סטריאוטיפים הנוגעים לנשים, משנות היררכיות קודמות ומעניקות מקום מרכזי לדמויות הנשים המופיעות כשוליות ודחיות בטקסט המקור. כל זה נעשה בחסות שינויים נוספים, לשוניים ותחביריים, המפוררים את הטקסט ומחוללים בו תמורה ניכרת. העיצוב מחדש של המיתוס נעשה בשני שלבים: תחילה פירוק המיתוס הקיים ולאחר מכן יצירת מיתוס חלופי. לדברי חיה שחם, הנגיעה בסיפורים המיתיים מזמינה לחזור לחוויית השעבוד הנשי המגולמת במיתוסים, יחד עם חוויה של השפעה ועוצמה הבאה לידי ביטוי בהתנגדות ובהצגת אלטרנטיבה תרבותית נשית למיתוס הגברי. הטמעתם של טקסטים חדשים בתוך טקסטים קאנוניים תוך התייחסות מודעת אליהם, מזמינה להתבונן על החתרנות והרב-קוליות המתאפשרת בכניסת הקול הנשי למרקם התרבותי.

במהלך השנים התפתחה ב"ניגון נשים" יחידת תוכן שתפקידה להעניק לנשות הניגונים במה להתנסות בכתיבה אישית, מדרשית ויוצרת, תוך ניהול דיאלוג עמוק עם טקסטים עתיקים וחדשים השייכים לקאנון התרבותי יהודי. תהליך הכתיבה של הנשים התפתח במרחב סדנאי תומך ולא שיפוטי, הארוג ברשת של מגע, קשרים וקרבה אישית ובתוך קשרי גומלין ואמפתיה המהווים בסיס לצמיחה ולהעצמת הערך העצמי.

העובדה שנשים לא כתבו ושלא נוצרה מסורת של כתיבה נשית, הופכת כמעט כל כתיבה נשית ובעיקר כתיבה המתייחסת למיתוסים תרבותיים יהודים, במודע או שלא במודע, לפעולת מרד חתרנית. כך במיוחד בכתיבה נשית המתייחסת לחגים ולתרבות קאנונית. לדוגמה ראו דבריה של נירה נחליאל, עורכת "והיא שעמדה", הגדה של פסח עם מדרש נשי חדש" שהוציאה המדרשה באורנים, ביחס לכתיבה של הגדת פסח של נשים:

הכתיבה היא דבר מדהים. דבר אמיץ ברמות אישיות וציבוריות. עצם העובדה שאישה תכתוב משהו ותקריא אותו בפני ציבור, זה מעשה גדול. גם ברמה הציבורית - לגעת בחומרים המקודשים האלה, שאסור בכלל לגעת בהם [...] והנה אנחנו מעיזות לגעת בהם, לשנות אותם, להשמיט. זו רעידת אדמה. לראות בזה מעשה קביל, שיש לו מקום, שהוא ראוי ובעל חשיבות מאוד גדולה [...] הנגיעה בטקסט קאנוני והשינוי שלו הם בעיניי אקט חתרני.

כתיבה תרבותית אם כן, כפי שבאה לידי ביטוי במדרשים שנכתבו ב"ניגון נשים" וראו אור בהגדת "והיא שעמדה" ובמקומות נוספים, טווה מארג השוזר בין הסיפור הגרעיני ההיסטורי-תרבותי - לבין הטקסט הנשי, תוך פירוק והרכבה מחדש של מיתוס - סיפור מכונן של העם. היצירה השונה של סיפור העם בלבוש פמיניסטי הוא מעין יציאת מצרים נשית. הכתיבה הנשית מהווה מסע לגיבוש הנרטיב הנשי ותשובה למסע לגיבוש הזהות הגברית. הכתיבה מאפשרת לנשים הכותבות להרגיש שייכות, לנכוח כשוות ולהפנים את האפשרות שיש להן מקום בנצח הספרות הכתובה ושהן יכולות ליצור ידע בעל סגולות ייחודיות. דרך הכתיבה הנשים מבקשות למצוא את מקומן ולתקן עוול מתמשך, במטרה ליצור תיקון עולם וקאנון תרבותי חדש רחב יותר בו נשים יכולות להרגיש בנות בית.